

Bárány Zsófia

ADALÉKOK AZ APOSTOLI SZENTSZÉK ÉS MAGYARORSZÁG DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATÁHOZ A REFORMKORBAN

Az 1839–1840. évi magyar diéta a bécsi nunciatúrán *

A vallásügyi viták szentszéki rendezése kiemelkedő eleme azoknak a társadalmi reformtörekvéseknek, amelyek az 1825 és 1848 közötti időszakban meghatározták a magyarországi politikát. A vallásügy általánosságban is rendkívül vitás pontot képezett, a kompromisszumos megoldás keresése ebben a kérdésben a diétán másképpen zajlott, mint általában, hiszen a katolikus fél részéről szentszéki jóváhagyás volt szükséges hozzá. A tárgyalások folyamatát, célját, eredményeit azonban mindhárom fél (az Apostoli Szentszék, a bécsi udvar és a magyar országgyűlés) egymástól eltérően képzelte el. Valamennyire ismertek a Habsburg Monarchián belüli és a magyar diétákon jelentkező eltérő vélemények a vallásügyet illetően, mégis rengeteg a megválaszolatlan kérdés. Ám még ezeknél is kevesebb figyelmet, publicitást kapott a harmadik fél, a római kúria állásfoglalása.

Tanulmányunkkal a magyar klérus politikai érdekérvényesítésének reformkori történetéhez kívánunk adalékokkal szolgálni, amelynek egyik legkiemelkedőbb, ha nem a legjelentősebb diplomáciai eseménye volt a Lonovics

---

* A tanulmány az OTKA NK 83799 és a 2013. évi Klebelsberg Kunó-ösztöndíj támogatásával készült. Külön köszönetünket fejezzük ki Soós Istvánnak és Klestenitz Tibornak a tanulmány elkészítése során nyújtott szakmai tanácsaikért.

József, csanádi püspök által 1840–1841-ben Rómába vezetett delegáció a katolikusok és protestánsok között kötött vegyes házasságok¹ ügyében.

A kiküldetés közvetlen előzményeit a Vatikáni Titkos Levéltárban feltárt anyagok alapján tekintjük át, főként a Szentszék és a bécsi nunciatúra 1840. évi januári és februári levélváltására összpontosítva. Elsősorban arra keressük a választ, hogyan láttatta Rómával a magyarországi eseményeket a nunciatúra, és miként reagált erre a római államtitkárság? Ennek következtében milyen társadalmi-politikai képpel rendelkeztek Magyarországról a Szentszék munkatársai? Az egyébként rendkívül terjedelmesnek, szerteágazónak ígérkező kutatás időkeretét jelen esetben a magyar klérus 1839. december 30-i *assistentia passiva* melletti kiállását tartalmazó deklarációját, illetve az 1840. február 13-i uralkodói jóváhagyást határoztuk meg, amely engedélyezte a római tárgyalásokat.²

---

¹ A *matrimonia mixta*-t, azaz a vegyes házasságokat az 1790. évi XXVI. törvénycikk szabályozta, ám annak eltérő értelmezése inkább csak növelte, nem pedig csillapította az ellentéteket. A törvény szerint ugyanis, ha az apa katolikus, az összes gyermeket katolikusnak kell keresztelni. Amennyiben az anya katolikus, a fiúk követhetik az apa vallását. A törvény mindemellett előírta, hogy a vegyes házasságok a katolikus szentszéki bíróság alá tartozzanak, továbbá azt, hogy megkötésük mindig katolikus pap előtt történjék, aki ellenben semmilyen módon nem akadályozhatja azt. *Marczali Henrik*: Az 1790/1-diki országgyűlés. II. kötet. Bp. 1907. 288. Idézi *Várady L. Árpád*: Lonovics József római küldetése. Bp. 1924. 27. A protestáns fél azonban ilyen akadályoztatásnak értelmezte, ha a plébános a nem katolikus apa esetén a fiúgyermek után kötelezvényt, ún. reverzálist kért a születendő gyermek vallásáról, illetve ennek megtagadása esetén az ünnepélyes esküvői szertartás elvégzése nélkül, egyszerűen tudomásul vette a felek házassági szándékát (*assistentia passiva*). Látható, hogy a vegyes házasságok problémaköre a házasulandó feleken és az eskü formáján túl érintette a születendő gyermekek vallását, és ebből fakadóan komoly hatással volt a későbbiekben olyan fontos társadalmi kérdésekre, mint a szociálpolitika, kultúrpolitika, oktatásügy, igazságszolgáltatás és a gazdaságpolitika.

² Az engedélyt Clemens Lothar Metternich államkancellár kapta – az uralkodó nevében – Lajos főhercegtől, miszerint felveheti a tárgyalásokat Rómával a vegyes házasságok ügyében. *Hermann Eged*: Lonovics József római kiküldetésének (1840–41) belpolitikai és diplomáciai előkészítése. Bp. 1934. 19.

Az 1830-as évek vége a vallásügy tükrében

Tagadhatatlan, hogy a modern katolikus szemléletváltás egész Európában lassan realizálódott a 19. század első felében,³ miként a magyarországi katolikus egyházon belül is.⁴ Az 1820-as években a klérus és a hívők között egyaránt növekedett azoknak a száma, akik ellenezték a „*status quo*-konzervativizmus” utóvédharcait. Egyre többen kezdték felismerni, hogy a mozdulatlanság politikája a már megszerzett társadalmi pozíciót sem biztosítja az egyházi szervezet és tagjai számára, de a modern világ követelményrendszerének minimális feltételeit sem képes garantálni. Az új, konszolidációra törekvő egyházi politika magyar képviselői – mint például Lonovics József⁵ – a bécsi nunciatura közvetítésével, a kúria fennhatósága alatt igyekeztek sikerre vinni kompromisszumos politikájukat a Pozsony–Bécs–Róma háromszögben. A helyzetet bonyolította, hogy a bécsi kormányzat a monarchia egyházügyeit illetően az osztrák jogrendezés kérdését helyezte előtérbe,⁶ illetve a lehető legeredményesebb politika jegyében igyekezett korlátozni a nunciatura cselekvőképességét, ezzel is csökkentve Róma befolyását az Osztrák Császárságban.

---

³ Vö. Horváth Pál: *Philosophia perennis. A modern katolikus gondolkodás története.* Debrecen, 2008. 20–58.

⁴ Kölcsey Ferenc ezzel kapcsolatban a következőt jegyezte meg: „Sensatiót tett, hogy a Clerus a Hierarchiát egyes személyekbe concentrálni akarja. Meg nagyobbat, hogy a Pápa hatalmat annyira védi, noha régi praelatusaink a Pápai hatalom ellen küszdöttek.” – *Kölcsey Ferenc: Országgyűlési naponkénti jegyzések.* S. a. r. Pajkossy Gábor. Bp. 2002. 32.

⁵ „Febr. 4-ik és 5-én a vallásos sérelmek és kivánságok eránti izenet Nemzetünknek külföldön is diszes betset szerzendő felvilágosodással, távol minden setét század szülte vak babonától ment, tsupán két napi szép tanátskozással keresztül, az Egyházi rend is s azok közt különösen Lanovits hervadhatatlan polgári érdem koszorut érdemeltenek.” *Kossuth Lajos: Országgyűlési Tudósítások.* I. kötet. (1832. dec. 17 – 1833. aug. 4.) S. a. r. a Keletrópai Tudományos Intézet Munkaközössége. MTT. Bp. 1948 [1949]. 135

⁶ Archivio Segreto Vaticano. Archivio della Segreteria di Stato. (A továbbiakban: ASV. Segr. Stato.) Rubricella n. 122. – anni: 1838, 1839, 1840, 1841. Már a regiszterekből is kitűnik, hogy az 1839–1840. évi magyar diétával megközelítőleg egy időben az egyik legégetőbb társadalmi kérdésben, a vegyes házasság tárgykörében főleg Poroszország és az osztrák örökös tartományok voltak érintettek, míg Magyarország kevésbé, vagy egyáltalán nem. A szentszéki diplomácia figyelmének homlokterében ekkoriban a kérdés ausztriai vonatkozásait megvitató konferencia állt. L. erről bővebben *Hermann E.: Lonovics József i. m. 6., 10–11.*

Egyes klérusbeliék részéről ennek a kompromisszumra törekvő, új típusú reformpolitikának a jelei érzékelhetőek voltak a magyar diéták vallásügyi vitáiban, amelyeknek története hosszú századokra nyúlik vissza. A szabad vallásgyakorlásra, az autonómiára és a közjogi kérdések rendezésére irányuló törekvések a magyar országgyűlések állandó részévé váltak, azonban a kérdéskör súlya a 18. század közepére jelentős mértékben devalválódott.⁷ Ezt alapvetően a bécsi udvari politika eredményezte, amely több esetben nem járult hozzá a vallásügyi kérdések tárgyalásához. Így a 19. században a felekezeti összetűzések ugyan nem szűntek meg, sőt a jozefinista/posztjozefinista időszakban ismét felerősödtek, de oly mértékben átértékelődött megítélésük és szerepük, hogy a rendek diétai együttműködését egyéb téren már nem befolyásolták, illetve nem gátolták.⁸

Az 1790–1791. évi országgyűlés már elismert bizonyos vallási autonómatörekvéseket, mint például az önálló oktatásügyet, de a különböző felekezetek közötti vitás kérdések, elsősorban a vegyes házasságok pontos, mindenre kiterjedő rendezése még hiányzott. Az 1790/91. évi XXVI. törvénycikk, illetve az ezt követő rendeleti szabályozás⁹ sem adott biztos megoldást a kérdést illetően. A helyzetet csak bonyolította, hogy nem csupán a hazai törvényhozásban jelentkeztek hiányosságok, de egyéb, gyakorlati szinten is, például az eltérő szintű és minőségű egyházfegyelem esetében.¹⁰ Mindehhez hozzájárult még a papi hierarchia hiánya:

---

⁷ Az 1728–1729. évi diéta volt a fordulópont a rendi konfesszionalizmus és a rendi alkotmányosság között, ezután a felekezetiesség már nem volt többé központi kérdés az országgyűlési politikában. Ezt követően a diéták fő tárgyát az adók kérdése és a nemesi kiváltságok védelme adta, amely elősegítette, hogy a katolikusok és protestánsok azonos politikai oldalra kerüljenek, közeledve így a rendi dualizmus modelljéhez. *Szijártó M. István: A vallási kérdés az országgyűléseken a 18. század első évtizedeiben.* In: *A katolikus megújulás és a barokk Magyarországon különös tekintettel a Dél-Dunántúlra (1700–1740).* Szerk. Gózszy Zoltán – Varga Szabolcs – Vértési Lázár. *Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis VII.* Pécs 2009. 91–92.

⁸ *Szijártó M. I.: A vallási kérdés i. m. 93.*

⁹ Vö. pl. Nr. 26768/1813. November 2. (*Matrimoniis e mixtis genitae proles*). In: *Kassics, Ignatius: Enchiridion seu tractatus benignarum normalium ordinationum regiarum.* Tomus III., Pestini. 1825. 358–359.

¹⁰ A trienti zsinat határozatait hazánkban, néhány egyházmegye kivételével, ki sem hirdették. Még inkább aggályos volt annak közzététele a házasságokat érintő szabályozásokra nézve. Ennek ellenére a

már az 1832–1836. évi országgyűlésen primás nélkül képviselte magát a magyar katolikus egyház, és az 1839–1840. évi diéta közeledtével¹¹ Bécs még mindig nem mutatott nagyobb hajlandóságot a kérdés megoldására.¹² Mindeközben a római kúria politikájában a legfőbb prioritást a pápai szuverenitás védelme jelentette. Ezzel is magyarázható, hogy a magyar helyzetet elsősorban a primási, illetve az egyéb elmaradt főpapi kinevezések mihamarabbi pótlásával igyekeztek orvosolni.

„Vigyázó szemetek Pozsonyra vessétek”

A fentebbiek fényében, illetve kifejezetten a vallásügyre összpontosítva, jogosan vetődnek fel az alábbi kérdések: pontosan milyen forrásokból tájékozódott Ludovico Altieri bécsi nuncius? Kitől milyen információval rendelkezett, illetve ő miről és hogyan tájékoztatta feletteseit? Milyen társadalmi-politikai képet adott leveleiben Magyarországról a katolikus klérus, és ennek alapján hogyan látták, láttatták az

---

határozatok a 16. század végétől kezdve, néhol késve és viszonylagos módosulásokkal, megjelentek a hazai gyakorlatban. Így szokásjoggá vált annak betartása, miként a benne meghatározott házassági formula is. Ld. *Vanyó Tihamér*: Püspöki jelentések a Magyar Szent Korona országainak, egyházmegyéiről. 1600–1850. Pannonhalma 1935. XIX. L. erről még: *Regoli, Roberto*: Concili italiani. I sinodi provinciali nel XIX secolo. In: *Archivum Historiae Pontificiae* 46. (2008) 132–134. – *Regoli* a jogi normák rendezésének problematikájánál szintén a házassági kánonokat említi.

¹¹ A nuncius szerint az „antikatólikus és antimonarchikus” párttal – vagyis a liberálisokkal – szemben kifejezetten nagy szükség van a megfelelő emberre a közeledő diéta miatt. – Nunciusi jelentés az államtitkárságra. 1839. január 9. *Archivio Segreto Vaticano*. *Archivio della Nunziatura in Vienna*. (A továbbiakban ASV. Arch. Nunz. Vienna) 280B. (Vet. Nr 292.) 6r–7v.

¹² Metternich többek között azzal érvelt, hogy nincs megfelelő jelölt, ám ez csak ürügyül szolgált arra, hogy saját jelöltjét, Friedrich Schwarzenberg salzburgi érseket juttassa a magyar egyház élére. Végül az időközben elhunyt Szepessy Ignác helyett Kopácsy Józsefre esett a választás, aki nem szerette volna elfogadni a rábízott feladatot. Lemondási szándéka azonban a nuncius szemében már csak a közelgő országgyűlés miatt sem lehetett reális. A pápai udvarban kevésbé a diéta, mint inkább a hosszú ideje üresen álló primási stallum indokolta a kinevezést. L. erről: *Meszlényi Antal*: A jozefinizmus kora Magyarországon (1780–1846). Bp. 1934. 366–378.

országot Rómában közvetlenül a korszak egyetlen magyar *ad limina* látogatása¹³ előtt?

Az mindenesetre érthetőnek tűnik, hogy a bécsi nuncius ellenezte a diétán felmerülő vallásügyi reformokat, hiszen azokat nemcsak hogy demokratikusnak, de egyenesen forradalminak vélte.¹⁴ Ludovico Altieri Róma szemszögéből igyekezett értékelni az eseményeket. Ismeretes, hogy a pápa a forradalmi hullámok következtében 1789 és 1831 között többször elhagyni kényszerült magát az Örök Várost is.¹⁵ Éppen ezért a forradalom lehetőségét és a forradalmi jelzőt a hivatali és magánlevelezésekben egyaránt a legriasztóbb veszélyforrásként jelölte meg. A két fogalom, szuverenitás és forradalom, egymás ellenpólusaként köszön vissza a szentszéki iratokban, mintha Róma és a bécsi nunciatura szemében minden újítás, még a legcsekélyebb változás is nehezen lett volna akceptálható.¹⁶

A magyarországi állapotok azonban valójában ennél összetettebbek voltak. A katolikus klérus soraiban ekkorra már éppúgy gyökeret vert a radikálisabb és a mérsékeltabb, a konzervatívabb és a liberálisabb gondolkodás, mint az országgyűlés egyéb résztvevőinél, bár az új politikai hangnem megtalálása, a hatékony

¹³ Meghatározott időközönkénti megyéspüspöki látogatás Rómában az apostolok – Péter és Pál – küszöbénél, azaz sírjánál Rómában.

¹⁴ Meszlényi A.: A jozefinizmus i. m. 384.

¹⁵ VI. Pius és VII. Pius után XVI. Gergely lett volna rövid időn belül a harmadik pápa, aki elhagyni kényszerül a pápai államot. Louis Napoleon Bonaparte levélben szólította fel az újonnan megválasztott egyházfőt, hogy mondjon le önként világi hatalmáról, miközben a pápai állam létjogosultságát északon, a forradalmi Bolognában is erősen megkérdőjelezték. L. erről Chadwick, Owen: A History of the Popes 1830–1914. Oxford, 1998. 4–6.: „[...] The temporal power of the Pope over this province [Bologna] has ended in fact for ever by law. [...] A general assembly for the representatives of the people is summoned to choose the deputies who will form the new government [...]”

¹⁶ Vélhetőleg ezzel a hozzáállással hozható kapcsolatba a lengyel felkelésre adott szentszéki válasz. Concha Győző szerint XVI. Gergely megrettenve a pontifikálásának kezdetével egybeeső 1831-es romagna-i forradalomtól, az orosz diplomáciától félrevezetve, abban a hitben, hogy a cár támogatólag lép majd fel Róma mellett, elítélte a lengyel forradalmat. (Concha Győző: Eötvös és Montalembert barátsága. Adalék a magyar katolikusok autonómiájának kezdeteihez. Bp. 1922. 25.)

érdekérvényesítési módszerek feltérképezése nehezen alakult a magyar katolikus papság körében, és nem is járt azonnali sikerekkel.¹⁷

1839/40 fordulóján azonban jelentős mértékben gyorsította az eseményeket az a tény, hogy már a felsőtáblán is felülkerekedett a korábban csak az alsótáblán elismert álláspont, nevezetesen: a reverzálisok érvénytelenek, továbbá a vegyes házasságok megkötésének minden esetben a vőlegény lelkésze előtt kell történnie, illetve a gyermekeknek az apa vallását kell követniük.¹⁸ Ez az addigi diétákkal szemben jelentősen átrendezte a katolikus és a protestáns pozíciókat. Mindezt tetézte, hogy a korábbi „körlevél-botrányok” eredményeként¹⁹ a püspöki karnak állást kellett foglalnia az ügyben.

A testület végül 1839. december 30-án deklarálta kiállását az *assistencia passiva* mellett, és hasonló tartalommal intézett felterjesztést a királyhoz 1840. január 12-én. A vita tehát ismét kezdett elmérgesedni. Deák Ferenc és a mérsékelt ellenzék hiába próbálta rávenni a katolikus felső klérust, hogy vonja vissza álláspontját az *assistencia passiva*-t illetően,²⁰ erre nem volt lehetőség, ugyanis a konzervatív, ultramontánnak is

¹⁷ Elég csak a különböző katolikus vagy katolikus szellemű sajtótermékekre gondolni, mint a *Magyar Szion/Sion* (1838–1842) vagy a *Nemzeti Újság* (1840–1848), amelyek magát a klérust is megosztották. Vö. *Bárány Zsófia*: Az első magyar katolikus politikai sajtótermék a reformkorban. „Qui ante ad agendum quam ad cognoscendum venimus” In: A médiatörténet és az egyháztörténet metszéspontjai. Szerk. Klestenitz Tibor. Bp. (Megjelenés alatt.)

¹⁸ *Hermann E.*: Lonovics József i. m. 16.

¹⁹ Mivel az 1832–1836. évi országgyűlés a tárgyat érintő határozatok nélkül fejeződött be, a vita a vármegyékbe helyeződött át. Ez a változás feljelentések sorozatát eredményezte, hiszen a megyegyűlések egyre hangosabb tiltakozása ellenére is több egyházi elöljáró vélte úgy, hogy a dolgot az egyházi törvények szerint kell rendezni. Gömör-Kishont vármegye 1837. december 11-én például a rozsnyói püspököt, Scitovszky Jánost jelentette fel a királynál. Vö. erről *Hermann E.*: Lonovics József i. m. 8. Ezt követően 1839. március 15-én a nagyváradai püspök, Lajcsák Ferenc pásztorlevelében kijelentette, hogy vegyes házasságok csak reverzális kíséretében köthetőek, amennyiben ez nem történik meg, az egyházi áldás elmarad, és a papoknak az *assistencia passiva*-t kell alkalmazniuk, amelynek engedélyezése pápai döntést igényelt.

²⁰ Deák a vegyes házasságokról és a *placetum*ról tartott január 18-i beszédében, amelyben megvédte a rendek nagyváradai és rozsnyói püspöki körrendeletekre írt üzenetének egyes pontjait, kifejtette, hogy nem a büntetést tartja célszerűnek, hanem a körlevelek tartalmának rehabilitációját. „A 7-ik és 8-ik szakaszok nem sérteni, nem bántani való szándékból iktattak be, [...] a rendek maguk azt mondják, hogy nem hiszik, hogy a kérdéses körlevél rossz szándékból adatott volna ki, hanem csupán azért

nevezhető oldal a körlevelek kiadásával még azelőtt cselekedett, hogy kialakulhatott volna a megfelelő politikai párbeszéd. Így az egész magyar klérus lépéskényszerbe került. Természetesen a vármegyék válasza sem sokáig váratott magára.²¹

Mindezek tükrében érthető a nuncius és Róma növekvő figyelme, amely elképzelhetetlen lett volna az 1839–1840. évi magyar országgyűlés ideje alatti, fentebb már említett, római „szélcsend” nélkül. Mivel a pápaság korábbi évtizedeitől eltérően XVI. Gergely pontifikálása – viszonylagos nyugalmi állapotban, komolyabb katonai fenyegetettség nélkül – zavartalanul folyhatott,²² nem meglepő, hogy Altieri nuncius által az államtitkárságra küldött feladványok regisztrumában már 1839 végén olvashatók feljegyzések a magyar diétákon tapasztalt problémákról.²³ Szembetűnő azonban, hogy 1840 januárjától sűrűbben jelennek meg az Apostoli Szentszék levelezéseiben a magyar politikai helyzetről szóló jelentések.²⁴ Jellegüket

---

vétettek föl, hogy felsége figyelmeztessék azon szomorú következtetésekre, melyek ezen körlevélből erednek; s mindezeknek folytában nem azt kéri, hogy a törvényt áthágó főpásztorok büntessenek, hanem csak azt, hogy rendeleteiknek visszahuzására utasítsanak.” Deák Ferenc beszédei I. (1829–1847). Összegyűjtötte: Kónyi Manó. Bp. 1882. 362.

²¹ A dogmatikailag támadhatatlan Lajcsák-körlevélre reagálva, illetve a püspöki nyilatkozatra, amely írásban is megerősítette az *assitentia passiva* jogosságát, a megyegyűlések tiltakozni kezdtek. A sort Pest megye kezdte, amely augusztus 27-i gyűlésén kimondta, hogy az *assitentia passiva* az 1790/91: XXVI. törvénnyel ellentétes, így az áldást megtagadó papok – az 1647:XIV. tc. alapján – kereset alá vonandók, és esetenként 600 forint pénzbírsággal büntetendők. L. erről: Hermann E.: Lonovics József i. m. 23. A vármegyei parázsvitákról 1841 januárjában és februárjában egyre több tudósítást közöl az újonnan induló *Pesti Hírlap*. L. pl.: Vegyesházassági kérdés Esztergomban, Zalában. *Pesti Hírlap*. 1841. január 20. I. évf. 6. szám. 41–42.; Esztergom vármegye felírása a vegyes házasságok ügyében. *Pesti Hírlap*. 1841. január 20. I. évf. 6. szám. 45–46. A cikk az egyházi körleveleket és az azokra szánt vármegyei reakciókat, azaz leveleket és határozatokat véleményezi. Vö. *Pesti Hírlap*. 1841. január 27. I. évf. 8. szám. Zala, vegy[es] házass[ág] [...] Gömör vegy. házas. [...] Zalai felírás a vegyes házass[ág] ügyében. vö. *Pesti Hírlap*. 1841. február 3. I. évf. 10. szám. [...] Megyei napló: Heves, Nyitra, Komárom, Hont, Somogy, Máramaros (vegyes házasság, népnevelés, Lapsánszki).

²² Nyugalmi állapotról beszélhetünk, leszámítva az államtitkárság élén bekövetkezett vezetőváltást. 1836-ban ugyanis a nyíltan „osztrákellenes” politikát folytató Tomaso Bernetti Luigi Lambruschini váltotta az államtitkári pozícióban. Ezzel egyidejűleg, ugyancsak 1836-ban Pietro Ostini helyére Ludovico Altieri került a bécsi nunciatúra élén.

²³ Vö. ASV. Segr. Stato. Rubricella n. 122. – anni: 1838, 1839, 1840.

²⁴ A szokványos sematizmusok vagy az egyéb hivatali jelentések, tájékoztatási kötelezettségek iratai mellett politikai szerepet kapnak a magyar országgyűlés eseményei.

tekintve az egészen terjedelmes, a felszólalókat és beszédeiket is bemutató fogalmazványok mellett főként rövidebb, tájékoztató, illetve véleményt kérő levelekről van szó. A pápai államtitkárság igyekezett az ügyben beérkező minden anyagot bizalmasan kezelni.²⁵

A Szentszéket elsősorban a vegyes házasságok kérdésének alakulásáról tájékoztatták a nunciatúráról, ez volt a legfőbb téma, de emellett kitértek más problematikus, a politikai érdekérvényesítést akadályozó tényezőkre is, így például a papságon belüli egységes álláspont hiányára.²⁶ A törésvonalakat magyar viszonylatban nem csupán a megszokott módon,²⁷ az alsó- és felsőpapság, illetve az idősebb és fiatalabb generációk közötti összeütközések generálták. Több esetben ellentétes álláspontok voltak tetten érhetők a polgári jogok, a „mindenkinek a maga jussa”-elv érvényesítésének értelmezésben is. Róma szemszögéből nézve a másként gondolkodók (*dissenzianti*) közé tartozott például a nyolcvan éves besztercebányai püspök (Belánsky József), aki a jogszokásra (*consuetudini, prattiche legali*) hivatkozva

²⁵ Az esetek jelentős százalékában a bizalmas, titkos jelzéssel ellátott iratokról van szó. A szorosabb és gyakoribb szentszéki–magyar kapcsolatról tanúskodnak például az egri érsek, Pyrker László írásai, aki (a magyar hivatali szokástól, formáktól eltérően) a latin helyett olasz nyelven és közvetlen stílusban írta leveleit Pozsonyból. Vö. pl. Nunciatúrára beérkező levelek: Pyrker László levele. Pozsony, 1840. március 9. ASV. Arch. Nunz. Vienna 281G. (Vet. Nr. 294.) 343r–v.

²⁶ A sokszor hangoztatott diétai egységes püspöki álláspont a különböző felterjesztések ellenére közel sem volt kellően egységes. Hiába hivatkozott Róma felé a nuncius erre, a gyakorlat mást mutatott. – Nunciusi jelentés az államtitkárságra a magyar országgyűlésről. 1840. jan.17. ASV. Arch. Nunz. Vienna 280C. (Vet. Nr 296.) 21v–22v.

²⁷ A világegyházban – a mindig is jelenlévő politikai polarizálódástól függetlenül – a demokratikus, polgári átalakulás lehetőségének eltérő alternatívái már jóval korábban jelentkeztek. Barnaba Luigi Chiaramonte – a későbbi VII. Pius – 1797-ben, karácsonyi homíliájában elfogadhatónak nyilvánította a demokráciát és a köztársaságpárti polgári kormányt, amennyiben az a kereszténységgel összeegyeztethető. L. ehhez Worcester, Thomas: Pius VII: moderation in an age of revolution and reaction. In: The Papacy since 1500. From Italian prince to universal pastor. Ed. Corkery, James – Worcester, Thomas. Cambridge 2010. 109. – Worcester bemutatja, hogy a későbbiekben erre a prédikációra több ízben is hivatkoznak a forradalmi időszakban Európán kívül is.

minden további nélkül engedélyezte plébánosainak a vegyes házasságok megáldását; emellett „túlzott tiszteletet” tanúsított „a polgári jogok irányába”.²⁸

Várható volt, hogy a magyar közügyekben kevésbé járatos Altieri Béctől erősen befolyásolva, elnagyolva, sokszor sematikusán, torzítva írja le a magyar állapotokat Róma számára. Így nem meglepő év eleji jelentéseinek tartalma, miszerint még abban „bizakodhatott”, hogy az uralkodó nem hagyja jóvá a vallással „homlokegyenest ellenkező” jogok és privilégiumok törvényerőre emelését, illetve a „politikai óvatosság” jegyében nem szentesíti azokat. Ez azonban nem az uralkodóhoz sokat emlegetett katolikus szellemiségének lett volna az eredménye, amiről maga Metternich is biztatóan nyilatkozott a nunciusnak,²⁹ hanem a monarchia egységével összefüggő, a *quieta non movere*-elvhez idomuló magyarországi egyházpolitika fenntartásának igénye indokolta.³⁰

Altieri, mint közvetítő, az 1839. decemberi deklarációval kapcsolatban a mielőbbi pápai jóváhagyás kérését szorgalmazta a magyarországi püspöki karnál, leginkább azért, mert az akkori magyarországi eljárást, az *assistentia passiva*-t nem

²⁸ Nunciusi jelentés az államtitkárságra. 1840. január 17. ASV. Arch. Nunz. Vienna 280C. (Vet. Nr 296.) 24r-v.: „[...] questo prelado già ottuagenario é noto per la sua eccessiva deferenza alla civili disposizioni”. Az alsó klérus sem volt egységes a kérdésben. A beszercebányai esetenél három plébános nem vetette alá magát a püspöki döntésnek a vegyes házasságokat illetően. A jelentés kitér arra, hogy az engedetlenséget maga a püspök jelentette a primásnak. A beszercebányai esetről bővebben is értesült az államtitkárság. A nuncius ugyanis úgy vélte, hogy ez az eljárás kiválóan mutatja a magyarországi klérus zavaros helyzetét. Vö. Nunciusi jelentés az államtitkárságra. 1840. február 14. ASV. Arch. Nunz. Vienna 280C. (Vet. Nr 296.) 54v–55r.

²⁹ Nunciusi jelentés az államtitkárságra. 1840. január 17. ASV. Arch. Nunz. Vienna 280C. (Vet. Nr 296.) 25v. Az államkancellár mielőbb szeretne volna az Apostoli Szentszék előtt tisztázni a vegyes házasságok kérdését, pontosabban kánonjogilag elfogadhatni érvényességüket.

³⁰ „Dobbiamo pure sperare, che la politica prudenza almeno de Ministri o luogoteneti del pio Monarca li faccia persuasi di non dover consigliare l’approvazione delle opere d’iniquità concepite e preparate da lunga mano nei conciliaboli dell’eresia a danno non solo della Chiesa, ma bensì principalmente della legittima dominazione austriaca in Ungheria. – Nunciusi jelentés az államtitkárságra. 1840. január 17. ASV. Arch. Nunz. Vienna 280C. (Vet. Nr 296.) 24r. – Vö. erről *Meszlényi A.*: A jozefinizmus i. m. 406. – Meszlényi szerint a nuncius bizalma abban gyökerezett, hogy az uralkodó többször kijelentette, az országgyűlés vallásellenes végzéseit nem hagyja jóvá.

tartotta elfogadhatónak.³¹ Következésképpen – mint az várható volt – a magyarországi püspöki kar hiába adta írásba deklarációját a diétának, az sem a hazai, sem a szentszéki – vagyis nemzetközi – állapottal nem volt összeegyeztethető. A nuncius ugyanakkor védelmébe is vette a püspöki „megoldást”, mint a kisebbik rossz támogatását, a helyzet összetettségére való tekintettel pedig kérte az államtitkárság tanácsát az ügyben.³²

A levelezéseket az információáramlás, a magyar részről történő információszolgáltatás szempontjából vizsgálva mindenekelőtt az újonnan megválasztott prímást,³³ Kopácsy Józsefet³⁴ kellene először megemlíteni. Vélhetőleg azonban nem a magyarországi katolikus egyházi hierarchia újonnan kinevezett feje, hanem ahogy fentebb jeleztük, más személyek – így például az egri érsek, Pyrker László – állhattak olyan kapcsolatban a nunciatúrával, amely lehetővé tette a gyors és szigorúan bizalmas ügykezelést.

Erről tanúskodik az 1840. év eleji levélváltás is, amelyben Pyrker február 13-i levelének tartalmát Altieri késlekedés nélkül, már másnap közvetítette az államtitkárság felé. A forrást nem nevezte meg, csupán egy korábbi, a magyar

---

³¹ „[...] di poco plausibile anzi di riprovevole nell’ assistenza del Parroco [!] ai Martimoni misti benché semplicemente Passiva, non trovano altra via per salvare il principio almeno fondamentale.” Nunciusi jelentés az államtitkárságra a magyar országgyűlésről. 1840. január 31. ASV. Arch. Nunz. Vienna 280C. (Vet. Nr 296.) 39v.

³² Nunciusi jelentés az államtitkárságra a magyar országgyűlésről. 1840. január 31. ASV. Arch. Nunz. Vienna 280C. (Vet. Nr 296.) 39v.

³³ Az idős kalocsai érsek, Klobusiczky Péter ezen a diétán nem vett részt. Így 1840. januári levelében a szokásos schematizmus megküldéséről, illetve egy missziós gyűjtésről számolt be. L. Nunciatúrára beérkező levelek: Klobusiczky Péter levele. 1840. január [a pontos dátum olvashatatlan]. ASV. Arch. Nunz. Vienna 281G. (Vet. Nr 294.) 135r–v.

³⁴ Az 1831 óta üresen álló prímási szék betöltésékor a jelöltek közül az időközben elhunyt Szepessy Ignác helyett a veszprémi püspökre Kopácsy Józsefre esett a választás, aki nem szerette volna elfogadni a rábízott feladatot. Lemondási szándéka azonban már csak a közelgő országgyűlés miatt sem lehetett reális a nuncius szemében. A pápai udvarban kevésbé a diéta, mint inkább a hosszú ideje üresen álló prímási stallum indokolta a kinevezést. Kopácsy 1839 májusában végül elfogadta az esztergomi érseki széket. *Meszlényi A.: A jozefinizmus i. m. 366–378.*

prímásnak írt sürgető levélre hivatkozott.³⁵ Bár Pyrker saját levelének elején említést tesz egy készülő primási levélről, a bécsi nunciatúra (majd a szentszéki államtitkárság) feltehetőleg mégis első kézből, az egri érseken keresztül értesült a diéta azon vallásügyi kérdéseiről, amelyeket a magyar püspökök pápai hatáskörbe tartozónak ítéltek meg – vagyis a diéta vitáinak februári állásáról. A nuncius Pyrker szövegezésén csak csekély mértékben módosított. Tájékoztatót a reverzális-kérdésről, a Lajcsák-esetet azonban nem említette.³⁶ Megerősítette viszont azt a korábbi értesülését, miszerint a magyar prímás és más püspökök a kérdéses ügyben a nunciuson keresztül Rómához fognak folyamodni.

Ugyancsak érdekes információ-történeti adalékként értelmezhető, hogy a kutatás jelenlegi állása szerint a december 30-i püspöki deklarációt éppen a megvádolt Lajcsák Ferenc, nagyváradai püspök közölte leghamarabb a nunciussal.³⁷ Ez a „gyorsaság” alátámasztja a feltételezést, miszerint Lajcsák dogmatikailag támadhatatlan, politikailag viszont vállalhatatlan körlevelét súlyos teherként kezelhette mind a hazai, mind a szentszéki felsőbb vezetés, ezért a nagyváradai püspök 1840. január 4-én kelt levelében, még Kopácsyt is megelőzve,³⁸ számolt be a prímás és a püspökök december 30-i diétai „helytállásáról”.³⁹ A püspök tájékoztatása

³⁵ Nunciusi jelentés az államtitkárságra. 1840. február 14. ASV. Arch. Nunz. Vienna 280C. (Vet. Nr. 296.) 55r–v. Vö. Nunciatúrára beérkező levelek: Pyrker János levele. 1840. február 13. ASV. Arch. Nunz. Vienna 281G. (Vet. Nr. 294.) 195r–196v.

³⁶ A jelzett forrásban a szöveg bő regesztá formában olvasható, így elképzelhető, hogy mégis megemlíthette a nagyváradai püspök nevét.

³⁷ Nunciatúrára beérkező levelek: Lajcsák Ferenc levele. 1840. január 4. ASV. Arch. Nunz. Vienna 281G. (Vet. Nr. 294.) 14r–v.

³⁸ „Prout haec omnia Princeps Primas noster Celsitudini Vestrae haud dubie notificaturus est.” ASV. Arch. Nunz. Vienna 281G. (Vet. Nr. 294.) 14v. Lajcsák 1840. január 4-i, Kopácsy levele későbbi, 1840. január 13-i keltezésű. L. Nunciatúrára beérkező levelek: Kopácsy József levele. ASV. Arch. Nunz. Vienna 281G. (Vet. Nr. 294.) 62r–v.

³⁹ „Memor mei promissi [...] festino [...] significare: enunciationem [!] principis-primatis regni nostri, in re mixtorum matrimoniorum in publica sessione comitali, sub praesidio archiducis palatini in tabula procerum, die 30 decembris celebrata iam intervenisse, huius tenoris: quod si reversales, seu sponsio valida de utriusque sexus prolium in religione catholica educatione, per condendam his comitii legem, sublatis fuerint [...] episcopi Hungariae, quemadmodum legibus civilibus, ad

szerint ekkor jelentették ki: amennyiben a reverzálist a hatályos törvények közé iktatják, akkor a magyar püspökök felhagynak az engedetlenséggel, mivel az ügyet így a kánonjognak megfelelően, sőt a katolikus tanítás sértetlenségét megőrizve intéznék el.⁴⁰ Lajcsák levele végén még megjegyezte: jóllehet a püspökök ezt a szabályozást – amely azonos szellemű az ő hatályos körlevelével –, saját egyházmegyéjükben nem hirdették ki, de bizonyos, hogy nemsokára megteszik.⁴¹ Egyértelmű a perbefogott püspök levelének üzenete: mihamarabb tájékoztatni a nunciaturát, illetve a Szentszéket, hogy a magyarországi felsőpapság végül körlevelének szellemében nyilatkozott a pozsonyi diétán. Egyértelmű azonban az is, hogy ez az eljárása a püspöki karon belül feszült helyzetet teremtett, így szükséges volt személyének tisztázása. Hangsúlyozva, hogy a többi előjáró is követi példáját, valamelyest legitim lépésként állíthatta be saját cselekedetét.

Lajcsákot követően Kopácsy tájékoztató levele⁴² is megérkezett a nunciaturára. Ebben a prímás a reverzálisokról úgy írt, mintha azok eddig is szokásban lettek volna, illetve azokat a felsőtábla most kívánná megszüntetni.⁴³ A prímásnál is – Lajcsák álláspontjához hasonlóan – az Apostoli Szentszék jelent meg legfőbb viszonyítási pontként.⁴⁴ Szembetűnő: Kopácsy is jól érzékelt, milyen formában kell a

---

sphaeram potestatis civilis pertinentibus, obtemperare non intermittent.” – Nunciaturára beérkező levelek: Lajcsák Ferenc levele. 1840. január 4. ASV. Arch. Nunz. Vienna 281G. (Vet. Nr 294.) 14r.

⁴⁰ „[...] id facturi sint, quod doctrinae catholicae puritas et integritas, sanctiones canonicae item, atque disciplinae ecclesiae, ac pastoralis officii ratio deponit”. Nunciaturára beérkező levelek: Lajcsák Ferenc levele. 1840. január 4. ASV. Arch. Nunz. Vienna 281G. (Vet. Nr 294.) 14r.

⁴¹ „[...] ordines in obiecto mixtorum matrimoniorum, ad pravam provigentem praxim tollendam, per episcopos, ad dioeceses suos hodie dum [!] dimissos non esse, fixum tamen Firmung [!] esse episcopis, ut paulo post unanimo consensu et uniformiter tales ordines expediantur; quae dispositiones in mea dioecesi, inde a tempore editarum mearum pastoralium, usum et vigorem sortiuntur”. – Nunciaturára beérkező levelek: Lajcsák Ferenc levele. 1840. január 4. ASV. Arch. Nunz. Vienna 281G. (Vet. Nr 294.) 14v.

⁴² Uo. 62r.

⁴³ „In sessione comitorum regni [...] e reversalium hactenus apud nos vigentium pro futuro plenaria abolitione, quam proceres decreverunt.” Uo.

⁴⁴ „[...] et benedictionis ad[m]nistratione id acturos esse, quod a nobis fidei ecclesiae nostrae probata, ac per Apostolicam Sedem recentiori etiam aevo firmiter propugnata principia fieri

nunciaturának és a pápai államtitkárságnak az egyház diétai szerepléséről és következményeiről jelentenie, annak érdekében, hogy pozitív visszhangot érjen el: „Ez meg fog valósulni [t.i. a készülő püspöki körlevél kibocsájtása], ahogy azt majd közzé fogják tenni, Magyarország püspökeinek testülete, ami a vegyes házasságok ügyét illeti, abban teljesen az Apostoli Szentszékhez fog idomulni.”⁴⁵

A Szentszék támogatásának megszerzését célzó állásfoglalás mellett érdemes külön kiemelni Kopácsy véleményét a magyar kormányról és a vallásügyi vitákról: „A támogatásra annál is inkább szükség van, amennyire bizonyos, hogy a jelenlegi magyarországi kormányzás [t.i. a bécsi kabinet], miként a magyarországi diéta, nem méltányolja ezeket a katolikus vallás szellemében tett törekvéseinket.”⁴⁶ Az érsek megjegyezte továbbá, hogy ez nem az ő, hanem a vallás és az egyház érdekeit szolgálja. A kijelentés meglepőnek tűnhet, ha viszont figyelembe vesszük a prímás személyét illető janzenista vádakat és a korábbi nunciusi jelentéseket a püspöki kar politikai szerepvállalásáról, akkor érthetővé válik, miért volt erre szükség. Feltűnő még a prímási beszámolóban a mérsékelt politikai felhang: Kopácsy nem ítélte el nyíltan a magyar liberalizmust és képviselőit, nem hivatkozott a vallási közömbösség egyre nagyobb térnyerésére, csupán a szentszéki integritás kifejezéséhez ragaszkodott következetesen, amit a klérus politikai törekvéseinek legfőbb mozgatórugójaként értelmezett és használt. Külön kiemelte ugyanakkor a szerinte erősen egyházellenes bécsi kormányzati politikát, ami ellentétben állt a bécsi nuncius jelentéseiben szereplő információkkal, és amivel Rómában vélhetőleg tisztában lehettek.

A beérkező információk fényében – reverzálisok, Lajcsák-ügy, diétai hozzáállás, bécsi kormányzati politika – elmondható, hogy Rómában ismert volt a

---

deposcent”. Uo. – A prímás megjegyezte, hogy érvelésében nem mulasztott el a nemzetközi viszonyokra is reagálni.

⁴⁵ „Fiet et hoc, et tunc publice annunciari poterit, Corpus Episcoporum Hungariae, quoad mixtorum matrimoniorum doctrinam, Sedi Apostolicae integrum adhaerere.” – Uo. 62v.

⁴⁶ „Protectio haec nobis eo magis necessaria est, quo certius est, moderno Gubernio Hungarico, prout etiam Diaetae Hungaricae, haec nostra in Catholicam religionem studia haud probari.” Uo.

feszült magyar helyzet, de a bécsi közvetítés sokat rontott az információk minőségén. Így nem meglepő Luigi Lambruschini államtitkár 1840. február elejére keltezett, többé-kevésbé semleges válasza, amelyben – mindamelllett, hogy támogatásáról biztosította a nunciust, és elismerte addigi munkáját – külön kiemelte, mennyire nagyra becsülik Altieri ügybuzgalmát, amit a magyarországi katolikus klérus helyes irányba terelése terén fejtett ki.⁴⁷

Várható volt azonban, hogy az államtitkár a diétai helytálláson kívül a leglényegesebbnek a kánonjognak megfelelő eljárás betartatását tekintette: azaz ő is helytelenítette az *assistentia passiva* szentszéki engedély nélküli kihirdetését. Ennek megfelelően levélben utasította a nunciust: igyekezzen elérni a bécsi kabinetnél, hogy ezt a rendezést vagy teljes egészében vessék el, vagy a kérdést a már meglévő átalakítások megtartásával határozatlan időre halasszák el.⁴⁸ A levélből egyértelműen kiderül, hogy a Szentszék nem volt teljes mértékben megelégedve a magyarországi felső klérus politikájával, illetve – a nunciustól és a magyar főpapoktól kapott levelek ellenére – hiányosak voltak az ismeretei a magyarországi közéletéről, társadalmi feszültségekről.

Összegzés

A 19. század első felében az Apostoli Szentszék korábbi, több évszázados múlttal bíró pozíciójának visszaszerzéséért komoly harcokat vívott a világpolitikában. Ebben a küzdelemben többek között maguk a katolikus szellemiségű monarchiák is jelentősen hátráltatták a Szentszéket, így például a bécsi udvar. Bécsben még arról

---

⁴⁷ „Il S[anto] Padre ha meco reso le ben meritate lodi all' impegno e zelo spiegato dalla V[ostra] S[erenissima] Ill[ustrissi]ma e R[everendissi]ma nell' eccitare il Primate d'Ungheria a mostrarsi in si critica circostanza in un coi suoi confratelli, come appunto si conviene ai veri Pastori della Chiesa.” – Luigi Lambruschini levele a nunciushoz. Róma 1840. febr. 1. ASV. Arch. Nunz. Vienna 281 G (Vet. Nr 294.) 137v.

⁴⁸ Uo. 138 r.

sem alakult ki egységes álláspont, hogy szükséges-e egyáltalán vallási ügyekben közvetlen tárgyalásokat folytatni Rómával vagy sem. Hasonlóan problémás volt a helyzet a magyar országgyűlésen – és azt követően –, amikor az újonnan felmerülő vallásügyi viták országszerte komoly társadalmi feszültséget generáltak.⁴⁹

A hazai egyházi gondolkodás szintén megosztott volt. A bemutatott források arra engednek következtetni, hogy – miként nemzetközi szinten – Magyarországon sem beszélhetünk egységes katolikus magatartásáról. Az érdekérvényesítést, annak módját és célját többen többféleképpen látták és határozták meg, ennek megfelelően tájékoztatták a bécsi nunciátúrát és azon keresztül Rómát. Következésképp az 1839. december 30-i püspöki állásfoglalásról elsőként nem a frissen kinevezett prímás, hanem a megvádolt Lajcsák Ferenc nagyváradai püspök leveléből értesülhetett a nuncius. Ugyancsak fontos eredményekkel szolgálnak Pyrker levelei, akinek – szemben hazai megítélésével⁵⁰ – külhoni kapcsolatai rendkívül értékesnek bizonyultak a nunciátúrához fűződő viszonyában. Ezzel szemben az új prímás, Kopácsy kifejezetten mérsékelt, távolságtartó álláspontot képviselt mind a diéta, mind Róma irányában, mégpedig azáltal, hogy nem támadta hevesen az országgyűlési reformellenzékét, illetve nem hivatkozott a már-már sztereotip indokra, a vallási közömbösség térnyerésére, ehelyett következetesen elismerte az

---

⁴⁹ „Ötven évig gyakorolta a magyar clerus a vegyes házasságok azon áldását, melyet a váradi püspök most egyszerre megtagad. S ugyan mily ürügy alatt? Az alatt, hogy az áldás nem szükséges, s annak kimaradásával a házasságok éppen nem gátoltanak [...] A torontál megyei főispán a szőnyegen lévő kérdést nem hiszi az országgyűlés elébe valónak. Ezen megvallom nem csodálkozhatom eléggé. Mit? Az ne lenne országgyűlés elébe való, mi a fél országot forradalomba hozta? Ha ez áll, akkor jobb, inkább nem tartunk országgyűlést, inkább egyenesen feladnunk az egész alkotmányos létet.” *Horváth Mihály*: Huszonöt év Magyarország történelméből 1823–1848. II. kötet, Bp. 1886. 175.

⁵⁰ Ungarischer Landtag vom Jahre 1839–1840. Darstellung und Charakteristik der Mitglieder des ungarischen Reichstages und des Oberhauses zu der Staatskonferenzenakten gehörig. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Bécsi levéltárakból kiszolgáltatott iratok, I 58. Kabineti iratok. Jelentések a magyar országgyűlések tárgyalásairól. 11. d. –: „Erzbischof von Erlau – Pyrker: In politischer und parlamentarischer Beziehung so viel als Null, ja manchmal sogar schädlich, denn er hat die Ambition zuweilen etwas Neues zu sagen, und diese fällt meist schlecht aus. Er wäre gern Primas geworden. Ist durchhaus nicht beliebt.”

Apostoli Szentszéket a törvényi szabályozás legfőbb mértékadójának, valamint a bécsi kormányzat egyházellenes állásfoglalását is megemlítette.

Nem meglepő azonban, hogy a nuncius ettől függetlenül elítélt minden reformot, arra való törekvést és főleg annak ellenzéki, liberális képviselőit, vagyis minden olyan tényezőt, amely a korszakban jelentős mértékben megingatott szentszéki szuverenitást akár csekély mértékben is veszélyeztethette. Ennek tükrében tájékoztatta Rómát is. A fentebb bemutatott információáramlás ismeretében kijelenthető, hogy a pápai udvarban többé-kevésbé ismert lehetett az összetett magyar helyzet, de a bécsi közvetítés több ízben elnagyolt tájékoztatást nyújtott a magyarországi politikai és társadalmi állapotokról. Így nem meglepő, ha Róma a magyar diétával kapcsolatban csak saját törvényeinek sérthetlenségét hangoztatta és adta utasításba a nunciatúrán keresztül.

Az egyre sürgetőbbé váló társadalmi kérdésekre irányuló reformtörekvések azonban, amelyek helyi (a vármegyékben) és országos szinten (a diétákon) egyaránt jelentkeztek, rányomták bélyegüket a magyarországi katolikus klérus gondolkodására. Ennek köszönhetően minden egyéb nagypolitikai törekvés – a bécsi jozefinista szellemiség vagy az információk hiányában lassú, sok esetben a magyar viszonyokkal összeegyeztethetetlen szentszéki reakciók – ellenére a magyar politikai és egyházi élet képviselőinek „független” diplomáciai úton sikerült épp a korszak egyik legvitatottabb társadalmi kérdését, a vegyes házasságok ügyét 1841-ben legalább instrukció formájában rendezni a Szentszékkal, majd az udvarral együtt törvénybe (1844. évi III. törvénycikk) iktattatni. Jóllehet az 1840-es évek elején a vallásügyet, különösen a felekezeti együttélés problémáját, nem sikerült teljes mértékben megoldani (erre utalnak a század második felének egyházpolitikai eseményei is), mégis elmondható, hogy mind az országgyűlésen, mind pedig a magyar társadalom egyes rétegeinek vallási gondolkodásában olyan jelenségek tűntek fel, illetve vertek gyökeret, amelyek alapvetően hozzájárultak a modern polgári magyar állam megszületéséhez.

Zsófia Bárány

**CONTRIBUTIONS TO THE DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN
HUNGARY AND THE HOLY SEE IN THE REFORM ERA
THE 1839–1840 HUNGARIAN DIET IN THE APOSTOLIC
NUNCIATURE IN VIENNA**

Regarding the Hungarian political events leading to József Lonovics's diplomatic mission to the Holy See, we focused on the materials produced during the debates of the Hungarian Diet. In the register of letters sent by Ludovico Altieri to the Secretary of State at the end of 1839, the problems experienced by the Hungarian Diet were already clearly outlined. Compared to previous correspondence, the number of political subjects related to Hungary increased significantly. In January 1840, the number of reports from the Hungarian Parliament grew considerably in the documents of the Holy See, which only intensified during the Diet. The nature of these reports is extremely diverse.

This research proves the direct relations between the Holy See and the Hungarian episcopacy (János Pyrker) and provides significant contributions to information history: what kind of socio-political image about the Kingdom of Hungary was intended to transmit to the Nunciature in Vienna and the Secretary of State in Rome. The correspondence sheds new light upon the relationship between the Hungarian higher clergy and the legation in Vienna, and illustrates the Apostolic nuncio's sensitivity to, and, occasionally, inexperience in, Hungarian affairs, which could have served as a filter on the quality of information on Hungary in the Papal Court.